

# BYSTRICKÝ PERMON



Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu

Ročník XXIII.

Číslo 1.

MAREC 2025

## HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

### Ako vznikol názov Fajtlová

Hlavnou úlohou štôľne Mann-Fajtlová v Španej doline, razej do rudného poľa Kukul, bolo odvádzať z neho vodu a privádzať čerstvý vzduch pre baníkov. Je to tzv. „dedičná štôľňa“, čo znamená, že sa v nej vody „dedili“, a teda boli „odovzdávané“ z vyšších do nižších úrovní, kedy samospádom s pomocou morfológie kopcovitého terénu (niekedy to môže byť aj za pomoci čerpacích zariadení), komplex odvodňovali. Urovňovo spodná



Portál do štôľne Mann-Fajtlová, stav z roku 2023

štôľňa tak „dedila“ vody vyššie položenéj štôľne. Termín „dedičná“ sa zvykne odvádzať aj od dlhej doby razby, pri ktorej sa vystriedalo niekoľko generácií baníkov, takže jej razba sa vlastne „dedila“. V prípade štôľne Mann-Fajtlová mala táto umožňovať prechod až do Richtárovej, a slúžila tiež na dopravu dreva zo severných vrchov. Okrem odvodňovania celého rudného poľa, slúžila aj na vyvážanie hlušiny i vydolovanej rudy. Jej dĺžka dosahovala 740 metrov. Vody, ktoré ňou pretekali z komplexu štôľní šachty Maximilián, vytiekali do potôčika Fajtlovka. V jeho blízkosti v minulosti oddeľovali súkromné pozemky od banského revíru lipy, ktoré tam môžeme vidieť dodnes. Vstup do štôľne, spolu s jej haldou, sa nachádza v hornej časti úžľabiny, nazvanej tiež Fajtlová. Tento názov vznikol pravdepodobne z archaického pomenovania Fajtlová, ktorý vznikol z apelatívu FOJIT = richtár (nem. der Vogt). Predpokladá sa, že sa tak pôvodne volal len

*Pokračovanie na strane 11*

## Podarilo sa zreštaurovať obraz zo zbúraného Kostola Svätého Ducha na Skuteckého ulici

Na mieste bývalého Hotelu Hungaria, približne v oblasti dnešného Domu Slovenského misijného hnutia a priestorov Angels Restaurant, medzi Skuteckého a Hornou ulicou, stál približne pred 130 rokmi rímskokatolícky kostol, zasvätený zoslaniu Ducha Svätého. Podľa záznamov bol postavený už v prvej polovici 16. storočia. Spočiatku bol označovaný len za kostolík, až kým ho v niekoľkých prestavbách nerozšírili na podstatne väčší, dvojloďový sakrálny priestor. Svoju konečnú podobu kostol nadobudol asi až po požiari v roku 1761, kedy bol o čosi zmenšený a prestavený do barokovej podoby. V jeho okolí sa rozprestieral cintorín a obranné opevnenia. Mestské hradby boli postavené tak, že v susedstve Hornej i Dolnej brány boli vystavané kostoly – v blízkosti Dolnej brány stál Kostol sv. Alžbety a v blízkosti Hornej brány sa nachádzal Kostol Svätého Ducha.



Kostol sv. Ducha a priestor, kde dnes stojí tzv. „Hungária“  
na obraze Andreja Stollmanna z roku 1925

Architektonické i spoločenské zmeny druhej polovice 19. storočia výrazne zmenili celú oblasť. Veľká časť mestského opevnenia zanikla. Predmetný kostol bol zrušený a asanovaný približne v roku 1895. Zrušený bol aj cintorín okolo kostola, i ten za hradnými múrmi. Zbúrané boli tiež príslušné budovy a celá oblasť bola nahradená novými stavbami, z ktorých najvýraznejšou bola budova spomínanej Hungarie, ktorá od svojho vzniku plnila viaceré účely.

Z inventáru kostola sa zachovalo len málo. Dôležitou pamiatkou, ktorá sa zachovala, je oltárny obraz zoslania Ducha Svätého, ktorý sa stal súčasťou inventáru Farského kostola Nanebovzatia Panny Márie v Banskej Bystrici. Na základe dostupných zdrojov je náročné stanoviť presné datovanie vzniku tohto oltárneho obrazu. Jedným z predpokladov je prvá štvrtina 18. storočia. Iné

*Pokračovanie na strane 3*



## Oznam o výpadku Facebooku

Nevieme presnú príčinu, ale tí, ktorí nás sledujete aj na sociálnej sieti Facebook, ste si už asi všimli, že naša stránka nefunguje. Nevieme si danú situáciu vysvetliť. Možno došlo k nejakej technickej chybe alebo nás nejakí „priaznivci“ nahlasovali, až nás zablokovali, alebo sa stalo niečo iné. V každom prípade, zmizli všetky naše príspevky, komentáre, obrázky – jednoducho všetko. Do účtu sa nevieme dostať už ani ako administrátori, zmizli ste nám aj vy, naši sledovatelia. Nedá sa nám na stránke skoro nič robiť. Keďže nemáme možnosť, ako sa takejto situácii brániť, neostáva nám nič iného, ako čakať či danú situáciu nevyrieši priamo firma. Ak nie, tak z Facebooku odídeme. Facebook už dlhší čas nespĺňa kritériá seriózneho informačného média a je pravda, že sme hľadali nejakú náhradu. Nateraz však ostane fungovať len na našej oficiálnej stránke [www.permonrevue.sk](http://www.permonrevue.sk), a tiež funguje aj stránka zriaďovateľa [www.dicu.sk](http://www.dicu.sk). Veríme, že situácia sa nejako vyrieši k spokojnosti všetkých.

(R. R. S.)

## Odberné miesta

Časopis Bystrický Permon vďaka distribútorovi TOPPRES môžete stále nájsť v jeho novinových stánkoch a predajniach na týchto adresách:

Radvaň – Sládkovičova 7  
 Fončorda – Kyjevské námestie 7  
 Podlavice – Jasenova 2781/1  
 Sásová – Fatranská 6385  
 Európa – Na Troskách 69  
 Sídliisko – Námestie Slobody 1  
 Slovenská Lupča – Námestie SNP 455/54

Pýtajte si náš časopis u predajcu. Je zadarmo, ale je potrebné si u predajcu nahlásiť odber.

(R. R. S.)

## Libethenit, náš kráľ medzi minerálmi

Ak by sme mali vybrať „č. 1“ medzi našimi minerálmi, určite by to bol libethenit. Je to vzácny, tmavo olivovozelený až zelený minerál, ktorý je najstarším svetovým minerálom zo Slovenska. Prvý doložený nález pochádza od radcu Rössnera z opustených baní na med v Ľubietovej. Podľa obce, presnejšie jej nemeckého názvu, dostal aj svoje pomenovanie. Stalo sa tak v roku 1823 a pomenoval ho mineralóg a nemecký profesor banskej akadémie vo Freibergu, Johann Friedrich August Breithaupt.

Libethenit kryštalizuje v rombickej (kosoštvorcovej) sústave, vo forme pyramidálnych, krátkostlpcových kryštálov, ktoré môžu dosiahnuť veľkosť až 8 mm. Možno sa vám to bude zdať málo, ale už 2 mm kryštáliky sú veľkou vzácnosťou. Častejšie sa vyskytuje vo forme povlakov alebo guľovitých až ľadvinkových agregátov. Má sklenený lesk a je priehľadný až prievitný. Podobá sa na malachit, od ktorého sa dá rozlíšiť skúškou v kyseline chlórovodíkovej. Na rozdiel od malachitu, libethenit sa v nej ťažšie rozpúšťa. Veľmi ťažké je ho odlíšiť od olivenitu a adamínu.

Dodnes sa nachádza na starých haldách v Ľubietovej, najmä v okolí ložiska Podlipa, ale vzácne je ho možné nájsť aj inde – napríklad pri Ponikách. Krásne nálezy sa našli aj vo svete. Vyskytuje sa napríklad v Rumunsku, vo Francúzsku, vo Veľkej Británii, v Rusku, v Kongu, ale aj v USA a inde.

Richard R. Senček

## Slnčné hodiny v Banskej Bystrici

Slnčné hodiny sú pradávnym spôsobom merania miestneho času na základe rotácie Zeme a v dôsledku zdanlivého pohybu Slnka po oblohe. Pohybujúce sa Slnko totiž vrhá taktiež pohyblivý tieň, ktorý za pomoci ukazovateľa (stylus) na ciferníku potom ukazuje miestny čas. Ciferník môže mať arabské alebo najčastejšie rímske číslovanie.

V minulosti boli slnečné hodiny umiestňované najmä na historických budovách, hradoch, kaštieľoch, kostoloch, kláštoroch, kaplnkách, ale aj na obytných domoch a hospodárskych budovách. Rozlišujeme mnoho typov slnečných hodín na pevných stanoviskách, z ktorých sú vertikálne najčastejšie. Niektoré boli aj vo vreckovom alebo prenosnom prevedení. Oblúbené boli najmä cestovné slnečné hodiny diptychové (doštičkovité), ktoré sa objavovali od roku 1451 do 18. storočia. Mnohé historické slnečné hodiny zanikli, iné sú poškodené a neúplné, niektoré však boli aj reštaurované a zrenovované. Dnes sú slnečné hodiny zväčša už len okrasným doplnkom.

V Banskej Bystrici sa v minulosti nachádzalo niekoľko slnečných hodín. Prvé mechanické hodiny na Petermannovej vstupnej veži do mestského hradu osadili v roku 1482 (často ich potom opravovali) a v roku 1560 k nim pribudli aj historické slnečné hodiny. Vymaloval ich neznámy maliar z Banskej Štiavnice, dodnes sa však nezachovali.

Dalšie, historické slnečné hodiny sa nachádzali na veži, ktorá je v čele hlavného námestia (teraz Námestie SNP) v Banskej Bystrici. Táto veža má pohnutú históriu, viackrát spolu s mestom vyhorela, nazývali ju spočiatku „Nová veža“ alebo aj „Zelená veža,“ podľa vtedajších na zeleno natretých šindľov. Jej oficiálny názov je však „Hodinová veža“, ale nie podľa slnečných hodín, ale podľa horných a dolných mechanických hodín. V 20. storočí bola veža ľudovo pomenovaná ako „Šikmá veža“ pre jej odklon od vodorovnej osi, ktorý je v súčasnosti 38 cm. V roku 1763, pri veľkých opravách po požiari, osadili pod ochodzu na juhozápadnej strane druhé, veľké mechanické hodiny, ktoré boli taktiež viackrát opravované. Všetky ciferníky majú rímske číslovanie. Slnčné hodiny sa nachádzali na juhozápadnej strane neskorobarokovej nadstavby veže, nad vstupom na železnú ochodzu. Osadené mali byť pri opravách po požiari v roku 1761. Dodnes sa z nich zachoval len kovový ukazovateľ (stylus) bez ciferníka. V roku 2013 hodlal Banskobystrický spolok okráslovcov a ochranný tieto slnečné hodiny obnoviť, ale Krajský pamiatkový úrad rozhodol, že zámer realizácie obnovy týchto slnečných hodín je z hľadiska záujmov chránených pamiatkovým zákonom neprípustný. Výtvarný návrh totiž nebol autentický, pretože vychádzal z ciferníka slnečných

*Pokračovanie na strane 4*



*Slnčné hodiny na dome v Dolnej ulici*



*Stylus zo slnečných hodín na Šikmej veži*



## Podarilo sa zreštaurovať obraz zo zburaného Kostola Svätého Ducha na Skuteckého ulici

*Pokračovanie zo strany 1*

náznyky by mohli jeho vznik viazať k barokovej prestavbe kostola po ničivom požiari v roku 1761, ktorý zdevastoval tri štvrtiny budov v meste. V každom prípade, viac ako storočie plnil obraz zoslania Ducha Svätého funkciu oltárneho obrazu a po asanácii kostola sa stal jeho jedinečnou pripomienkou.

V priebehu času podliehal obraz viacerým ničivým vplyvom, ktoré spôsobili jeho veľmi zlý až kritický stav. Potrebná záchrana obrazu si vyžadovala najskôr vykonať reštaurátorský výskum, a neskôr komplexnú obnovu obrazu spolu s jeho rámom. Bolo to možné vďaka finančnej podpore donátorov, MUDr. Márie Čeryňovej a MUDr. Dušana Červeňa, ktorí uhradili všetky náklady spojené so záchranou obrazu.

Nedeštruktívny fyzikálny prieskum bol realizovaný v Ústave merania Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Materiálový prieskum vykonal Ústav anorganickej chémie Akadémie vied Českej republiky v Reži pri Prahe. Následný sondážny prieskum a vyhodnotenie reštaurátorského výskumu vypracoval už samotný reštaurátor obrazu. Vo vyhodnotení konštatuje, že „obraz s ozdobným rámom od neznámeho autora je v dezolátnom zdegradovanom stave, preto sa odporúča komplexné reštaurovanie na zachovanie a obnovenie pamiatky“.

Odbornú umeleckú obnovu realizoval diplomovaný reštaurátor, Mgr. art. Štefan Kocka, člen Komory reštaurátorov. Počas reštaurovania bolo potrebné demontovať ozdobný



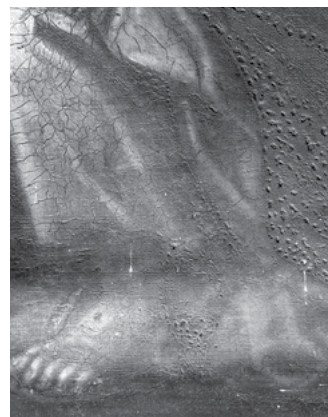
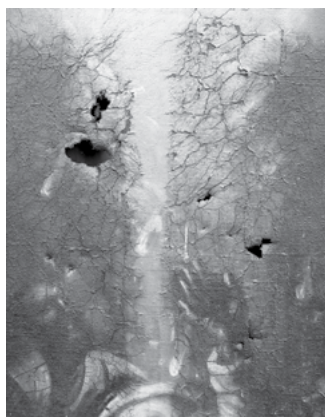
*Zreštaurovaný oltárny obraz z Kostola sv. Ducha v Banskej Bystrici*

rám i drevenú kostru obrazu, spevniť farebnú vrstvu a vykonať viacnásobné čistenie. Poškodenia boli dôkladne scelené a nevyhovujúce tmely z neodbornej opravy nahradené novými. V ľavej časti obrazu bolo doplnené chýbajúce vyrezané miesto. Celé dielo bolo spevnené modernými metódami, pôvodné farby konzervované ochranným lakom a následne doplnené profesionálnou umeleckou retušou. Po nanosení záverečného laku bol obraz vsadený do pôvodného zreštaurovaného rámu.

Po odovzdaní kompletne obnoveného diela bol obraz provizórne umiestnený vo výklenku bočného oltára, po ľavej strane historickej kazateľnice farského kostola. K dielu bol vyhotovený prenosný vizuálny banner, informujúci o priebehu reštaurovania. Definitívne osadenie obrazu v interiéri Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Banskej Bystrici si vyžadovalo dôkladné zhodnotenie najvhodnejšieho umiestnenia, aby nenašiel celkový umelecký ráz kostola, a zároveň mohol slúžiť pre potreby veriacich, ako nemaleho množstva priležitostných návštevníkov. Svojím umiestnením má pripomínať duchovnú i umeleckú históriu a symbolicky nadväzovať na význam pôvodného, len približne 250 metrov vzdialeného, asanovaného Kostola Svätého Ducha, kde takmer dve storočia plnil významnú funkciu oltárneho obrazu.

Všetkým, ktorí sa pričínili o jeho záchranu, patrí úprimná vďaka a želanie, aby im Pán odmenil túto bohumilú službu.

Martin Sčúry  
vikár, farnosť Banská Bystrica-mesto



*Ukážky niektorých poškodení pôvodného obrazu, ktoré musel reštaurátor opraviť*



## Ján Franciscy (1820 – 1883) vidiecky majster banskobystričského cechu

Ján Franciscy (tiež: János, Jóhan, Johann, Johan Francisor, Francisci, Francisczy) sa narodil 4. mája 1820 v obci Háj. Žil v manželstve s Františkou, rod. Kapusta. Zomrel 6. marca 1883 ako 63-ročný. Obec Háj bola pôvodne kráľovskou osadou, v rokoch 1340 – 1493 patrila rodine Hájskovcov, stala sa strediskom panstva. V roku 1532 bola majetkom mesta Kremnica, v roku 1544 sa spomína zmienka o dedičnom richtárstve. Obyvatelia obce sa v 19. storočí zaoberali poľnohospodárstvom, povozníctvom, tesárstvom, pálením vápna a dreveného uhlia.



Dvojdielna strieborná spona. Zdroj: Stredoslovenské múzeum

### Zlatnícka kariéra

V protokole zlatníckeho cechu sa v zozname majstrov nachádza na 114. mieste.

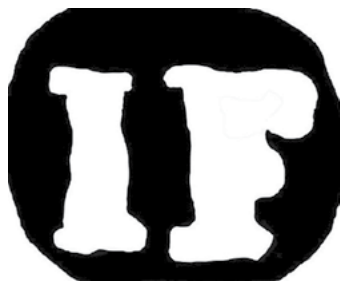
Ján Franciscy vstúpil do banskobystričského zlatníckeho cechu v rovnakom čase, ako jeho starší brat, František Franciscy (1818 – 1890). Ján pôsobil ako zlatník a býval v Turčianskych Tepliciach, kde sa s ním stretávame v roku 1869. Patril do banskobystričského zlatníckeho cechu ako vidiecky majster, keďže Turčianske Teplice nemali svoj vlastný samostatný zlatnícky cech. V zozname zosnulých majstrov je zapísaný ako Johan Francisci Landmeister aus Stubner Bad/Ján Francisci vidiecky majster kúpele Štubňa (dnes Turčianske Teplice). Ján Franciscy, ktorý sa podľa predloženého svedectva štyri roky učil u svojho brata a po dokončení učňovskej doby v banskobystričského zlatníka Františka Rosenbergera (1799 – 1882), bol v roku 1869 prepustený z učenia. Zaplatil poplatok 3 zlaté a 15 grajciarov rakúskej meny za zápis a prepustenie. V tom istom roku, 18. augusta, cech súhlasil s ústnou žiadosťou, aby prijali na štúdium Jána Franciscyho z Turčianskych Teplic a udelili mu post vidieckeho majstra. Zaplatil 5 ft. V roku 1869 ho ako vidieckeho majstra prijali do cechu banskobystričských zlatníkov. Ako zlatník pracoval v Štubnianskych Tepliciach, dnes Turčianske Teplice. Po zániku cechu pracoval pravdepodobne ako samostatný remeselník v Štubnianskych Tepliciach.

### Majstrovská značka Jána Franciscyho

Majstrovská značka Jána Franciscyho má podobu iniciál „IF“.

### Vybrané dielo Jána Franciscyho

Vo fonde Stredoslovenského múzea sa zachovali diela od tohto zlatníka, kde využíva najmä zlatnícku techniku filigránu – točeného strieborného drôtku:



Majstrovská značka Jána Franciscyho  
Autor obrázku: Miloš Pačko

- 1 ks gombík zo striebra, zhotovený filigránovou technikou. Gombík má plochý tvar, filigrán je podložený strieborným plechom. Na spodnej časti gombíka je vyrazená majstrovská značka „IF“. Gombík bol vyrobený v 2. polovici 19. storočia a má priemer 31 mm.



Gombík zo striebra  
Zdroj: Stredoslovenské múzeum

- 1 ks gombík zo striebra, zhotovený filigránovou technikou. Gombík má plochý tvar, filigrán je podložený strieborným plechom. Na spodnej časti gombíka je vyrazená majstrovská značka „IF“. Gombík bol vyrobený v 2. polovici 19. storočia a má priemer 25 mm.
- 1 ks dvojdielna strieborná spona, zdobená filigránovou technikou. Na sponě sú osadené dve červené očká. Filigrán je podložený mosadzným plechom. Na spodnej časti je vyrazená majstrovská značka „IF“. Dĺžka spony je 85 mm.

Filip Glocko  
Stredoslovenské múzeum

### Pramene a literatúra

GLOCKO, Filip. Banskobystrický štvorlístok zlatníkov 19. storočia. (Život a dielo Juraja Sodomku, Karola Miškovského, Alojza Herritza a Františka Franciscyho). In *ACTA HISTORICA NEOSOLIENSIA*, 23/1, 2020, ISSN 1336-9148.

GLOCKO, Filip. *SAMUEL LIBAY – život a dielo banskobystričského zlatníka*, Stredoslovenské múzeum 2018, ISBN 978-80969866-7-5.

GLOCKO, Filip. *Zlatníctvo v meste Banská Bystrica v 18. a 19. storočí*, Stredoslovenské múzeum 2024, ISBN 978-80973867-5-7.

Štátny archív BB, f. BB 1255 – 1922, BB cechy 1443 – 1872, C 43/3, Protokol 1641 – 1872, inv. č. E – 115.

## Slnčné hodiny v Banskej Bystrici

*Pokračovanie zo strany 2*

hodín v Starom zámku v Banskej Štiavnici, ktoré pochádzali približne z rovnakého obdobia.

Historické, vertikálne slnečné hodiny boli umiestnené aj na dvornej fasáde nádvorja bývalého Jezuitskeho kolégia v Kapitulskej ulici č. 8. Majú štvorcový tvar, sú síce úplné, ale ciferník je málo výrazný, a preto sa delenie na stupnice (rímske) nadá presne určiť. Budovu postavili po roku 1695 ako štvorpodlažný objekt s dvomi traktami, pričom dvorné krídlo má tiež dva trakty, a podľa tohto dátumu slnečné hodiny môžu pochádzať buď z konca 17. storočia alebo skôr zo začiatku 18. storočia.

Slnčné hodiny sa nachádzajú aj medzi oknami prvého poschodia domu v Dolnej ulici č. 58. Jedná sa o dvojpodlažný, pôvodne gotický objekt z 15. storočia, ktorý pred rokom 1650 renesančne prestavali. O pôvode či veku týchto slnečných hodín nie sú žiadne relevantné údaje. Niektorí autori pripúšťajú, že môžu pochádzať z obdobia mladšieho ako 17. storočia. V druhej polovici 19. storočia na tomto dome vznikla nová fasáda, a preto je pravdepodobné, že tieto slnečné hodiny nie sú pôvodné a umiestnili ich sem až začiatkom 21. storočia.

Novodobé, vertikálne slnečné hodiny z roku 2011 sú na stene budovy hvezdárne na Vartovke. Ciferník týchto slnečných hodín ukazuje letný i zimný čas. Dalšie, novodobé slnečné hodiny sú aj na niektorom činžiaaku v mestskej časti Sásová.

Július Burkovský



## Deväťdesiat rokov od lavínovej tragédie pod Ďumbierom

Od otvorenia Štefánikovej chaty pod Ďumbierom v roku 1928 sa udialo v širšom okolí chaty viacero horských nešťastí. Prvá zaznamenaná hromadná tragédia sa udiala začiatkom marca 1935. V osudný deň zasiahla samovolná lavína z centrálného žlabu Ďumbiera päťicu lyžiarov, ktorí vystupovali Trangošskou dolinou na chatu. O nešťastí síce existujú správy v dobovej tlači, ale sú dosť nepresné. Za 90 rokov sa stratila tiež kolektívna pamäť a na tragédiu sa dávno zabudlo. O lavíne som sa dozvedel náhodou z článku o Halašovej jame v časopise Krásy Slovenska, kde bola spomenutá tromi vetami. Rozpadnuté a vegetáciou úplne zarastené zvyšky kamennej mohyly, vedľa zelenej turistickej trasy z Trangošky na Chatu gen. M. R. Štefánika, mali pripomínať tragédiu.

Realita bola taká, že nikto nevedel, že v doline kedysi stál viac ako tri metre vysoký pamätník z prírodných balvanov s veľkou mramorovou tabuľou. V chodbe Štefánikovej chaty je síce dobová fotka, ale ani personál chaty nevedel, čo sa pred takmer storočím, 4. marca 1935, stolo.

Následne som rozbehol kolotoč získavania informácií o lavínovom nešťastí a zháňanie starých fotiek pamätníka. Pomohli viacerí pamätníci, hlavne turisti a lyžiari. Postupne sa začala skladať mozaika zabudnutých udalostí spred 90-tich rokov. Doslova, ako boli rozsypané skaly z pamätníka, tak som začal zbierať útržky či úlomky faktov a kusé informácie o tragédii.

Pomohli tiež seniori Horskej služby Nízke Tatry – juh, ktorí vyhrabali detailný záber pôvodnej mramorovej tabule z mohyly. Doteraz nevieme, kedy a kde pamätná tabuľa zmizla, ale podľa neoverenej informácie sa mala v druhej polovici 20. storočia nachádzať v kotolni starého domu Horskej služby Nízke Tatry na Táloch. Našťastie sa našli ochotní kamaráti z Klubu slovenských turistov Banská Bystrica – Kremnička, ktorí išli spolu so mnou do obnovy lavínového pamätníka. Pokým som na prelome rokov 2023/2024 riešil odborné stanovisko Správy Národného parku Nízke Tatry a povolenia odboru životného prostredia na Okresnom úrade, tak utešene pribúdalo dobových fotografií a dobrovoľníkov.

Najviac informácií sa podarilo získať v Štátnom archíve Banská Bystrica, kde je uložená rozsiahla vyšetrovacía zložka četnickej stanice z Brezna nad Hronom, ktorá nehodu riešila s rodinami obetí. Z množstva korešpondencie zaujme list vtedajšieho chatára Róberta Petrlu, nájomcu Štefánikovej chaty KCST pod Ďumbierom, z 15. marca 1935 rodine Steinovej do Mladé Boleslavi. Podrobne popisuje poveternostné pomery, ktoré predchádzali nešťastiu. Na základe historických hydrometeorologických hlásení pozorovateľov z podhoria Nízkych Tatier sa mi podarilo zrekonštruovať priebeh počasia na prelome februára a marca 1935.

V nešťastný pondelok, 4. marca 1935, vyzýval chatár hostí na Štefánikovej chate počas raňajok, aby nešli lyžovať. Podľa svedectva, najzdatnejší lyžiari poslúchli a ostali na chate, lenže poobede sa zmiernil nárazový vietor a zlepšila sa viditeľnosť (ustúpila nízka oblačnosť). Päťica lyžiarov, prevažne z Prahy: Martin, Otakar, Honza a dvaja Josefovia sa rozhodli, že si pôjdu lyžovať "do závetria" Trangošskej doliny, kde bol nepríjemný vietor znesiteľný. Od chaty zišli na južné svahy Ďumbiera, kde boli zálahy čerstvého prašanu po predchádzajúcom výdatnom snežení. Snežilo 28. 2. a 2. 3., kedy napadol jeden meter nového snehu. V osudný pondelok bolo ráno -15 °C, fúkal orkán s nárazmi vetra do 120 km/h a vietor transportoval nový sneh na južnú stranu horstva, čím vznikli podmienky na vznik lavín.

Počas lyžovačky sa Martinovi pokazilo lyžiarske viazanie, preto sa spoločne rozhodli vrátiť na chatu. Pri výstupe Martin zostal za štvoricou kamarátov na lyžiach, lebo sa napešo zabáral do hlbokého snehu. Bolo 14.45 h, keď sa zo svahu Ďumbiera samovolne uvoľnila masa snehu a rútila sa do Trangošskej muldy. Pre burácajúci vietor na hlavnom hrebeni nemali lyžiari šancu nič počuť. Biela masa prišla rýchlo a nemali kam uniknúť. Šťastie v nešťastí mal Martin, lebo jeho nános lavíny zasypal len čiastočne a po šoku sa mu podarilo vyhrabať sa zo smrtiacej masy.

Medzičasom, pri chate fotografoval hory doktor Pacák z Prahy a doktor Adolf Svozil z Pterova. Nechtiac sa tak stali očitými svedkami pádu lavíny. Keďže vedeli o päťici lyžiarov v doline, okamžite utekali na chatu organizovať záchrannú skupinu. Osaďstvo chaty, vrátane personálu, zjazdujú k Halašovej jame, kde

vidia šokovaného Martina, ako sa márne snaží hľadať zasypaných kamarátov. Prvého neboráka Otakara nachádzajú po 1.45 h od pádu lavíny a bez známok života. Záchrancovia majú do západu slnka hodinu, preto tesne pred súmrakom hľadanie za ponurej nálady ukončujú.



Trangošská mohyla. Zdroj: Horehronské múzeum Brezno

Ďalšie pátranie pokračuje od utorka do piatka. V stredu pričádzajú četníci spísať svedecké výpovede, z ktorých sa dozvedáme podrobnosti nešťastia. Vo štvrtok predpoludním konečne nachádzajú blízko seba Josefa a Jana. Štvrtého z partie sa do víkendu nepodarilo objaviť, preto chatár najatých kopáčov z Bystrej (10) a Mýta pod Ďumbierom (21) poslať naspäť k rodinám do podhoria. Pre nepriaznivé poveternostné podmienky (napadol nový sneh a opäť hrozia lavíny) je pátranie pozastavené. Telá obetí sú prevezené do márnice v Bystrej. Ohľadom hľadania si viedol chatár podrobnú evidenciu (tabuľka formátu A3), kde sú uvedené mená a bydliská kopáčov a jednotlivé dni, podľa ktorých je účtovaná mzda za prekopávanie lavíniska, strava (slanina a chlieb), prídelené cigarety Zora a noclah na Štefánikovej chate (1,- Kč) a na Chate Trangoška (2,- Kč). Celkové náklady na pátranie boli 2596 Kč, z toho mzda kopáčov 1940 Kč, noclah 300 Kč a strava s cigaretami 356 Kč.

Poslednú obeť, Josefa, hľadali na vlastné náklady tiež rodičia a podarilo sa ho nájsť presne tri mesiace od osudnej lavíny (4. 6.). Keďže v 30. rokoch ešte neexistovala horská služba, tak náklady na pátranie musel cez úrady vymáhať chatár, ktorý organizoval a platil celú záchrannú akciu. To rozbehlo lavínu korešpondencie medzi pozostalými, četníkmi, úradmi a chatárom, ktorý musel zabezpečiť vrátenie osobných vecí hostí a ich neuhradenú útratu na chate. Takto sa dozvedáme, akú výbavu mali na zimných horách, čo jedli, a tiež aké mali oblečenie na osudnej lyžovačke. Dokonca, jeden z nešťastníkov mal na izbe legálne držaný revolver. Traja mladí muži (30 – 43 rokov) boli slobodní. Iba jeden bol ženatý a zanechal po sebe sirotu. Boli členmi Klubu československých turistov (KCST), a tiež Československej obce sokolskej (jeden bol pretekársky lyžiar ČsOS).

Zaujímavé je tiež čítanie dobovej tlače (denník Slovák a Slovenský denník), kde nachádzame rôzne i rozporuplné informácie, a dokonca protichodné tvrdenia, ktoré nesúhlasia s četníckou zápisnicou. Vidieť, že vtedajšia tlač sa z nedostatku informácií tiež uchyľovala k senzácii a fantastike. Badať to na rôznom počte obetí (4 – 10) a rozmeroch lavíny, ktoré radšej nebudem uvádzať, lebo ich treba brať s rezervou. O tragickosti udalosti svedčí, že správu o lavíne priniesla tiež nemecká tlač. Neboli to síce prvé obeť lavín v Nízkych Tatrách, no marcové nešťastie je prvou veľkou lavínou od otvorenia Štefánikovej chaty (1928), ktorú vlastnilo Ústredie KCST z Prahy.

Stále nevieme, kto a ani kedy postavil mohutnú kamennú mohyly. V archíve sa nenašlo žiadne povolenie na stavbu. Pomník zrejme vybudovala česká strana, no do dnešného dňa sa mi nepodarilo skontaktovať s rodinami obetí. Vieme len, že Otakarovi rodičia zahynuli v koncentračných táboroch. No, podarilo sa zís-

Pokračovanie na strane 9

## Zaujímavosti Banskej Bystrice a okolia očami študentov

Katedry geografie a geológie Fakulty prírodných vied  
Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

### 3D model Dolnej brány v Banskej Bystrici

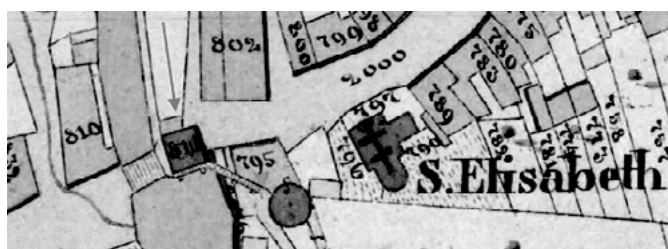
Na predmete 3D modelovanie vybraných zložiek geopotenciálu krajiny sa študenti učili modelovať zaniknuté historické objekty pomocou archívnych dokumentov. V programe SketchUp, za použitia historických fotografií, skonštruovali 5 stredovekých vonkajších/vstupných mestských brán – Dolnú, Hronskú, Hornú, Lazovnú a Hornú striebornú bránu, ktoré viedli do mesta a boli súčasťou mestského opevnenia počas stredoveku. Ako podklad pre umiestnenie objektov bol zvolený výrez z katastrálnej mapy z roku 1859.



*Dolná brána, pohľad z vnútornej strany mesta na obraze od Andreja Stollmanna, asi pred rokom 1870, olej na plátne*



*Dolná brána, pohľad z vonkajšej strany mesta na obraze od Andreja Stollmanna, asi pred rokom 1871, olej na plátne*



*Umiestnenie Dolnej brány na katastrálnej mape z roku 1859*



*3D vizualizácia Dolnej brány podľa Richarda Klimenta, pohľad smerom do mesta, 2025*



*3D vizualizácia Dolnej brány podľa Tomáša Hrdého, pohľad smerom do mesta, 2025*

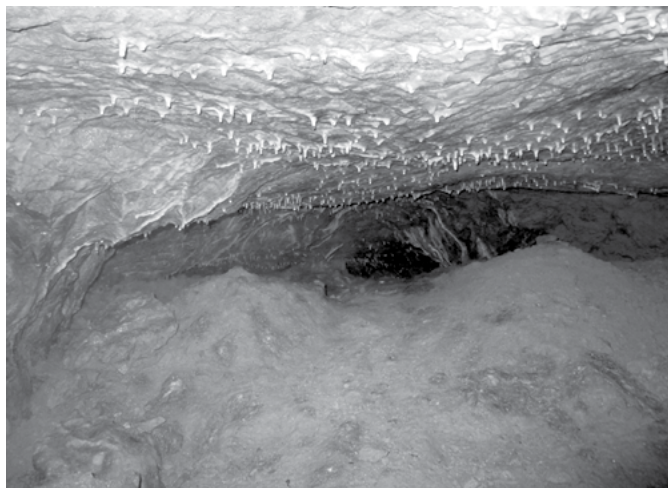


*Dolná brána na katastrálnej mape z roku 1859*



# Banská Bystrica je naozaj Banská!

Mnohí obyvatelia, ale i návštevníci nášho mesta, si často kladú otázku, prečo je Banská Bystrica „banská“, keď na území mesta nie sú žiadne bane? Nie je to úplne pravda a z veľkej časti k tomu prispieva aj aktuálne územno-správne členenie, respektíve hranice katastra. V prevažnej miere si ľudia spájajú Banskú Bystricu s ideou historického centra banského podnikania a myšlienkou ťažby, prebiehajúcou len v okolitých sídlach ako Špania Dolina, Ľubietová, Poniky, Tajov, Staré Hory a podobne. Pre lepšie pochopenie tohto príspevku, píšem o rudných surovinách nie nerudných, keďže banský zákon sa týka aj povrchových kameňolomov na nerudné suroviny (napríklad vápencový lom Kostiviarska, uhoľný sloj v Rudlovej a podobne).



Baňa na arzénovú rudu (Radvaň, ložisko pri Kráľikoch)

Pravdou je, že už v prvopočiatkoch vzniku nášho krásneho mesta sa vedelo, že sa na jeho území vyskytuje zlato – a to nepíšem o jeho všeobecne známom primárnom výskyte v Harmanci, ale o rieke Hron, ktorá územím Banskej Bystrice preteká. Síce má „hronské“ zlato prevažne nízkotatranský pôvod, malo dostatok času naakumulovať sa v toku, pretekajúcom našim mestom. Preto sa nedá vyvrátiť hypotéza, že nejaké staroveké či stredoveké ryžoviská boli aj tu, i keď tok rieky bol rokmi upravovaný. Túto hypotézu potvrdzuje aj fakt, že malé zlatinky je stále možné z Hrona vyryžovať, napríklad aj v mestskej časti Radvaň, Iliáš, Šalková či Kremnička. Ďalším, aj keď omnoho menším vodným tokom, je potok Bystrica. Na území mesta je síce prevažne vodohospodársky upravovaný, ale keďže privádza vodu i z oblasti Harmanca a preteká zlatonosným ložiskom, drobné zlatinky, prípadne zlatý

prach sa v malej miere doposiaľ nachádzajú práve v tej časti potoka, ktorý radikálne upravovaný nebol.

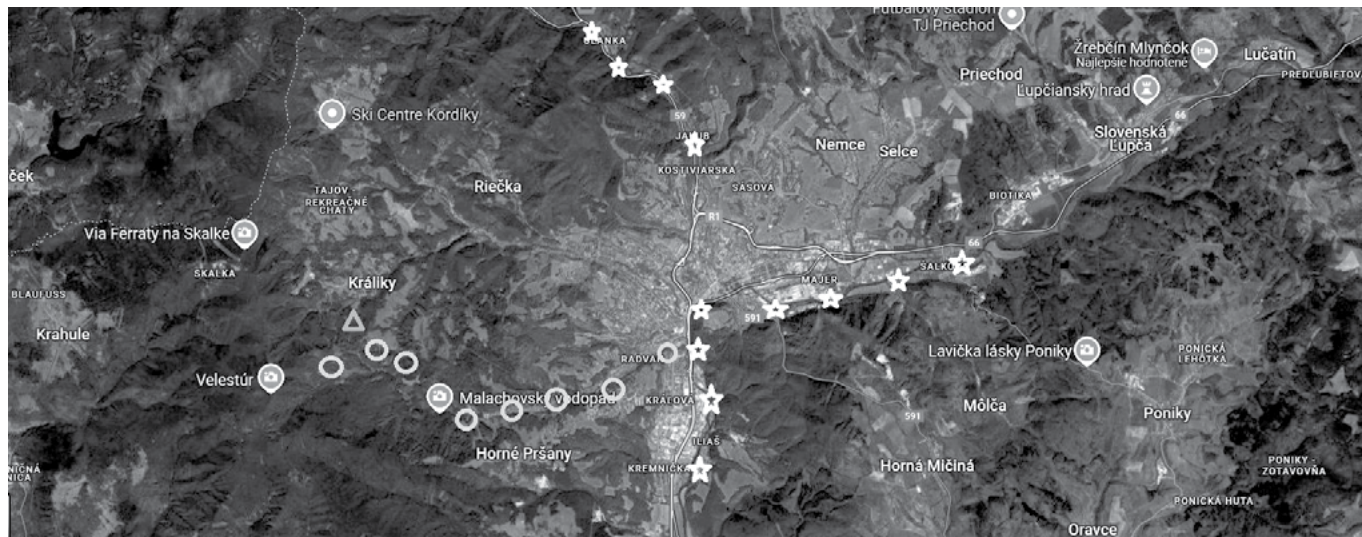
Ďalším historickým miestom, kde sa na území mesta naozaj nachádzali aj bane, je mestská časť Senica, v paseke za bývalou cementárňou. Tieto bane boli síce pomerne krátke a situované tesne pod povrchom, ale i v dnešnej dobe sa dajú rozoznať niektoré zavalené ústia a malé haldy vyťaženej hlušiny spolu s úlomkami a impregnáciami rudných minerálov. Tieto bane alebo skôr „kutačky“, sa zameriavali na prieskum možnosti ťažby meď s veľmi nízkym obsahom striebra. Podobne je to tiež na viacerých miestach severne od časti Šalková, kde sú ešte do dnešnej doby viditeľné reliktory starých banských prác.

Rúdlová má už sama osebe v názve „rudu“, čo dokazujú najmä staré písomné zmienky. V nich sa najčastejšie udávajú najmä kutacie banské práce (meď, železo) v dolinke Rudlovskeho potoka. Keďže je v súčasnosti táto časť Banskej Bystrice výrazne zastavaná a koryto potoka upravené, nie je možné bližšie určiť, kde sa banské práce, uvádzané ešte z obdobia začiatku 19. storočia, vlastne nachádzali. Zaujímavým a verejnosti neznámym miestom, kde prebiehala ťažba medeno-železných rúd súvisiaca s blízkostou rudných ložísk Špania Dolina a Staré Hory a trvala až do polovice 19. storočia, bola súčasť Uľanky, východne od železničnej stanice. Do dnešnej doby sa v teréne zachovali zavalené ústia štólní, zarastené haldy hlušiny, šachtice a pingy (okružle, prevažne lievnikovité povrchové dobývky).

V minulosti vyhľadávanou a cennou surovinou, ťaženou v blízkom okolí Banskej Bystrice, bola okrem zlata, striebra a meď aj ortuť. Pozostatky jej intenzívneho kutania a ťažby v katastri nášho mesta môžeme nájsť v podobe povrchových a podpovrchových starých banských diel, najmä v oblasti západne od Nemeckého vrchu, v okolí jazera Mútne a oblasti Veľkej Studne. Hoci sa tu prírodná rýdza ortuť nevyskytovala, objektom ťažby už od minimálne 14. storočia bol jej krvavočervený sulfid – cinabarit, tiež ľudovo nazývaný rumelka. V tejto časti tzv. malachovského rudného poľa je i v súčasnosti možné nájsť reliktory rôznych spôsobov a ukážok exploatacie ortuťového rudného ložiska (resp. menších ložísk tejto rudy), od povrchových (tzv. cipkových jám) až po šachty a štólne, z ktorých niektoré sú i v súčasnosti v istej miere prístupné. Keďže je cinabarit ťažký minerál, často sa dostáva do vodných tokov ako súčasť „ťažkej frakcie“. Preto je stále možné vyryžovať jeho červené zrnká v Malachovskom potoku v celom jeho toku – napríklad i v Radvani – a samozrejme aj v Hrone, teda minimálne v mieste, kde sa doň vlieva Malachovský potok.

Posledným významným miestom bývalej banskej ťažby, ktoré spomeniem, a tentokrát arzénovej rudy, je ložisko v blízkosti obce Kráľiky. V geologickej a mineralogickej literatúre i vedomí je toto ložisko stále označované ako „kráľické“ (pravdepodobne v dávnej minulosti to tak bolo), avšak nachádza sa v katastri mesta Banská Bystrica, konkrétne v mestskej časti Radvaň. Nachádzajú sa tu zvyšky starých banských prác najmä z obdobia 17. – 18. storočia, v pôde a zarastených haldách tiež aj množstvo rozbitých nádob na tavenie arzénových rúd (tzv. retort).

*Pokračovanie na strane 9*



zdroj: Google Mapy, upravené: Martin Patúš



## Maliar Gejza Angyal \*1888 – †1956

Gejza Angyal sa narodil na Štedrý deň, 24. decembra 1888, do kozmopolitnej rodiny kremnického profesora a akademického maliara Vojtecha Adalberta Angyala (1847 – 1928). Vojtech, pochádzajúci zo Stoličného Belehradu, sa v Kremnici usadil už ako mladý profesor po štúdiách a pedagogickom pôsobení vo vzdialených lokalitách rozľahlej rakúskej monarchie (Viedeň, Rijeka, Kecskemét). Kremnica, podobne ako Banská Bystrica so špecifickým charakterom starého banského mesta, sa koncom 19. storočia udržiavala ešte vo fáze vzrastu. Vojtech tu popri dlhoročnej profesorskej praxi na vyššej reálke rozširoval svoje aktivity vytváraním návrhov pre miestnu kameninovú továrňu a čipkársku školu, ktorej vznik sám aj inicioval a pre vyučovanie povolal svoju vzdelanú sestru, Emu Angyalovú.

Umelecké vplyvy a zručnosti mladého Gejzu sa spočiatku prirodzene rozvíjali vo familiárnom kultúrnom zázemí pod dohľadom otca Vojtecha. Po absolvovaní miestneho gymnázia pokračoval v štúdiách na Vysokej škole výtvarných umení v Budapešti. Po získaní diplomu profesora kreslenia v roku 1910 zostal ďalší rok ako štipendista v triede žánrového maliara Imricha Révész (1859 – 1944). Pod vplyvom učiteľa Viktora Olgyai (1870 – 1929) zaujalo Angyala tiež umenie grafiky. Jeho grafické prvotiny s pracovnou tematikou kremnických baníkov boli v roku 1911 ocenené na výstave Spolku maďarských grafikov v Budapešti. Vďaka udelenému štipendiu vycestoval v roku 1913 na polročný študijný pobyt do mníchovského centra, kde sa zapísal do vychytenej súkromnej školy Simona Hollósyho (1857 – 1918). Mníchovský pobyt Angyalovi umožnil ďalej rozvíjať najmä maliarsku tvorbu, v ktorej uplatňoval princípy luminizmu a secesného impresionizmu.

Po štúdiách začal Gejza, po vzore otca, rozbiehať pedagogickú kariéru. Od roku 1913 vyučoval kreslenie na bansko-bystrickej priemyselnej kovorobnej škole. Po skončení 1. svetovej vojny a nastupujúcich spoločensko-politických zmenách však musel profesorské miesto opustiť. Mnoho zakreslených motívov s námetmi mestskej vedúty a miestnych žánrových výjavov spracoval postupne v grafických listoch a definitívne aj v rozmerných olejomalbách, ako dokladajú obrazy „Hronský most“ či „Banská Bystrica s výhľadom na Krížnu.“ Žánrová maľba „Ovocný trh v Banskej Bystrici“ predstavuje jeho prvú veľkorozmernú figurálnu kompozíciu, vyskladanú z jednotlivých charakterových typov ľudových modelov, zasadených do kulisy bansko-bystrického námestia. Obraz pritom vytvoril „z bystrických spomienok“ až v roku 1919, po návrate do rodnej Kremnice, kde sa natrvalo udomácnil v zázemí tzv. Angyalovského domu, a ďalej sa dokázal profesionálne živiť len umeleckou profesiou. Postupne uzavrel tvorbu grafických súborov a programovo sa začal venovať maliarskej tvorbe. Napredoval cielavedome, od zvládnutia portrétov a celofigurálnych štúdií, k definitívnym figurálnym kompozíciám až v nadväznosti mierke, ktoré stvárňoval na pozadí pôsobivých scenérií okolitej krajiny. Angyal, napriek usadeniu sa v Krem-



Gejza Angyal: Ovocný trh v Banskej Bystrici, 1919, olej na plátne. Zdroj: Archív SSG

nici, nesprovinčnel. Aktívne sa zapájal do kultúrneho diania, vystavoval v domácich i zahraničných umeleckých centrách, získaval ceny, rozvíjal kontakty a členstvá (napr. v parížskej Societé Nationale des Beaux Arts). Aktivizoval sa najmä v spolku Jednota výtvarných umelcov Slovenska, ktorý viedol bansko-bystrický maliar maďarského pôvodu, Július Flache (1892 – 1967). Flache s Angyalom si boli blízki národnostne aj generačne. V roku 1923 spoločne podnikli študijnú cestu do Holandska, Švédska a Nórska. V porovnaní ich maliarskej tvorby bol Angyal značne zručnejší, ukotvenejší v realizme a výtvarných tradíciách, čo možno podmienila aj jeho znalosť a rozvíjanie klasických grafických techník v ranej tvorbe.

Už od raného obdobia, Angyala výraznejšie formovali zahraničné vplyvy a inšpirácie. Osobite ho zaujali rozmerne žánrové maľby katalánskeho umelca Ignacia Zuloaga (1870 – 1945), ktorý zobrazoval charakteristické španielske postavy toreadorov, trpasličích zobraťov a tanečníkov v typickom prostredí rodného kraja. Zuloagove diela sledoval Angyal už od budapeštianskych štúdií. Po výstavných úspechoch a priaznivých kritikách na Parížskom salóne v polovici 20. rokov, sa osmelil známemu maliarovi skontaktovať a osobne navštíviť v jeho parížskom ateliéri. V španielskej štylizácii vytvoril Angyal viaceré celofigurálnych portrétov svojej mladej manželky Eleny, rod. Kohútovej. Elena sa stala jeho hlavnou múzou a pózovala mu aj pre celkom odvážne kompozície aktov.

Od druhej polovice 20. rokov v Angyalovej vrcholnej tvorbe žánrovo dominovala kontinuálne rozvíjaná pracovná téma miestnych baníkov. Výnimočné postavenie má umelcovia tvorba veľkoformátových maľieb s figúrami v nadväznosti veľkosti, ktoré rezykoval monumentalizovať na veľkolepom pozadí domovskej scenérie. Snáď najznámejšie sú jeho takmer 5-metrové plátna, vytvorené priamo pre kremnickú mestskú radnú sieň. Skoršia je panoramatická miestna „idyla“ – „Celkový pohľad na Kremnicu z roku 1927“, s dvoma neodmysliteľnými sprievodcami – baníkmi. Jej pendant z vojnového obdobia predstavuje obraz „Útek“, ktorý bol inšpirovaný dobovými správami o tragickej udalosti veľkého požiaru Smolenska v roku 1941. Obraz chaotického úteku celých rodín a zvierat na pozadí horiacej Kremnice sa stal apokalyptickou víziou neskoršieho podpálenia centra Kremnice ustupujúcimi Nemcami ku koncu 2. svetovej vojny. Angyalove diela, vytvorené vo vojnových rokoch až neskoršom povojnovom období, dôrazne reagujú na spoločensko-politickú situáciu. Už začiatkom vojny pribúdajú námety ťažko pracujúcich či zúfalých žien a matiek na pozadí vojnových hrozieb. Ako posledný monumentálny obraz finalizoval Angyal už po vojne námet „Bombardovanie“ na základe predošlých prípravných prác, v ktorých si rozanalyzoval ústredný motív zúfalých matiek umierajúcich detí ako silné posolstvo pre ďalšie generácie.

Gejza Angyal nemal priamych pokračovateľov či žiakov, no treba zdôrazniť, že jeho raná grafická tvorba výraznejšie ovplyv-

*Pokračovanie na strane 11*



## Deväťdesiat rokov od lavínovej tragédie pod Dumbierom

*Pokračovanie zo strany 5*

kať kontakt na vnučku jedného zo záchrancov, ktorí boli tiež na chate. Pani Miroslava Mohylová z Přerova, hrdá členka Českého sokola a vnučka MUDr. Adolfa Svozila, ktorý nielen svojich potomkov viedol ku športu a láske k prírode. Zaujímavosťou je, že v prírodovednej expozícii Stredoslovenského múzea (Tihányiovský kaštieľ) v B. Bystrici je uložená rozsiahla entomologická zbierka (11 344 chrobákov), pri ktorej vzniku (zbere chrobákov v Nízkych Tatrách) bola osobne prítomná aj pani Mohylová (vnučka). Dr. Svozil brával svoje deti i vnúčatá na terénne výskumy nielen po Československu.



*Trangošská mohyla. Zdroj: Horebroské múzeum Brezno*

Po získaní všetkých potrebných povolení sme sa partia dobrovoľníkov, nielen z Klubu slovenských turistov (Brezno a B. Bystrica), vybrali v nedeľu, 19. mája 2024, do Trangošskej doliny, kde sme vyniesli na vlastných chrbtoch všetok potrebný materiál na záchranu torza mohyly. Značne zarastené a rozsypané po okolí sa zachovalo z pôvodnej stavby len torzo v spodnej pätine. Najprv sme odstránili náletové dreviny, ktoré ho tiež rozrušili, a odkopali od násosov zeminy. V priebehu štyroch dní šestnásťka dobrovoľníkov vyzbierala takmer všetky prírodné balvany naokolo a vrátila ich naspäť na pamätník. Opravovali sme podľa dobových záberov, aby vznikla replika v podobných rozmeroch a objeme, no i tak sa nám nepodarilo dosiahnuť pôvodnú výšku. Niektoré balvany boli také ťažké, že ich ani štyria mocní chlapi nevládali zdvihnúť na rastúcu mohylu. Obdivovali sme námahu našich predchodcov, ktorí v náročných horských podmienkach dokázali vybudovať pôvodnú mohylu. Možno mali postavené lešenie alebo kladku, aby sa im lepšie vláčili balvany. Nevieme.

Výtvarný dozor nad replikou vykonával Mgr. art. Juraj Muča z Brezna, ktorý sa podujal vytvoriť vernú kópiu pamätnej tabule. Mramorovú platňu bezplatne venovala rodina Jurigová z B. Bystrice. Dokončenú tabuľu (spolu s informačnou tabuľkou o pietnom mieste) sme osadili piati dobrovoľníci na poslednej brigáde, 5. októbra 2024. Nasledujúci deň (6. 10.) sa konala malá pietna spomienka (26 účastníkov) pri dokončenom pamätníku, kedy mohylu vysvätil kaplán Horskej záchrannej služby – Ján Dubecký. Prítomným sa prihovorili: iniciátor obnovy – Tomáš Trstenský, predseda Klubu slovenských turistov Banská Bystrica – Kremnička a vnučka očitého svedka pádu lavíny – Miroslava Mohylová z Přerova, odkiaľ prišla menšia výprava Ťelovýchovnej jednoty Sokol. Keď budete prechádzať po zelenej značke medzi Trangoškou a Chatou gen. M. R. Štefánika, tak sa pristavte pri kamennej mohyle. Venujte tichú spomienku všetkým obetiam horských nešťastí. Nadšenie pre horské športy zostalo rovnaké ako pred 90-timi rokmi, no lavíny sú stále rovnako nebezpečné. Nech je trangošský pamätník mementom pre horalov, a zároveň výkričníkom zbytočnej smrti štyroch mladých ľudí!

Tomáš Trstenský

## Banská Bystrica je naozaj Banská!

*Pokračovanie zo strany 7*



*Baňa na arzénovú rudu (Radvaň, ložisko pri Králikoch)*

Pred niekoľkými rokmi som dostal (neoverené) informácie, že v okolí Banskej Bystrice, konkrétne v časti Fončorda, respektíve medzi Fončordou a Skubínom, a taktiež v oblasti bývalého chráneného areálu Malachovské skalky, sa nachádzajú oxidáčne železné rudy, tvorené prevažne oxi-hydroxidmi železa – goethitom a limonitom. Z geologického hľadiska to nie je vylúčené, avšak hypotézu či sa niekedy na týchto miestach železná ruda naozaj ťažila, nie je možné potvrdiť, ani vyvrátiť. Dozvieme sa to už asi len veľmi ťažko.

Týmto príspevkom som chcel čitateľom, či už sú to obyvatelia nášho krásneho a zaujímavého mesta alebo jeho návštevníci, priblížiť, že Banská Bystrica je naozaj banská a na svoju reálnu banskú minulosť sa nemusí pozeráť len cez prizmu svetoznámych lokalít, ktoré sa nachádzajú v jej blízkom či širšom okolí.

Martin Patúš

### Pramene a literatúra

- Galvánek, J. 1999: Výskyt zlata na lokalite Harmanec. In *Mineralia Slovaca*, roč. 31, 3 – 4. Bratislava: Geocomplex, a. s., 1999. ISSN 0369-2086. s. 239 – 240.
- GISPLAN MESTA Banská Bystrica 2024: Webová stránka: Katastrálna mapa BANSKÁ BYSTRICA. Dostupné na internete: <https://mapy.banskabystrica.sk/mapa/katastralna-mapa/?c=-418300%3A-1229000&z=2&lb=bmp&ly=pc&lbo=1&lyo=GOOGLE> 2024: Webová stránka: Mapy Google. Dostupné na internete: [https://www.google.sk/maps/@48.7530053,19.129237,18374m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g\\_ep=EgoyMDI0MTIxM-S4wIKXMDSoASAFQAw%3D%3D](https://www.google.sk/maps/@48.7530053,19.129237,18374m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI0MTIxM-S4wIKXMDSoASAFQAw%3D%3D)
- Kodéra, M. et al. 1986: *Topografická mineralógia Slovenska 1*. Bratislava: Veda, 1986. ISBN 8022401013. s. 152 – 156.
- Vlasáč, J., Ferenc, Š., Polák, E. 2017: Cu mineralizácia v permských bazaltech pri Banskej Bystrici (lokalita Senica-Lazina). In *Minerál*, roč. XXV., 2. České Budějovice: Jihočeský mineralogický klub z. s., 2017. ISSN 1213-0710. s. 146 – 150.



## Obhorené, ale nezhorené...

Cirkevné matriky boli v minulosti skoro jediným miestom, kde boli zapísaní všetci obyvatelia krajiny, a teda jediným zdrojom, z ktorého možno poznať najdôležitejšie udalosti života jedinca, a to jeho narodenie (rodičov, krstných rodičov, odkiaľ bol), uzavretie manželstva (meno nevesty, rodičov, jej vek, odkiaľ bola, mená sobášnych svedkov a iné) a nakoniec úmrtie (vek zomrelého, na čo zomrel, kde, kedy, meno manželského partnera, prípadne ďalšie informácie).

V Štátnom archíve v Banskej Bystrici sa nachádzali najstaršie matriky ev. a. v. cirkvi len od r. 1743, a to všetky tri – pokrstených, sobášených a pochovaných. Najstaršia matrika rim. kat. cirkvi bola z Kaplnky sv. Jána Krstiteľa v Oberhause (v hornom komorskom dome,) ktorý stál na rohu hlavného námestia a Kapitulskej ulice (dnes je z 2/3 Oberhausu kapitulský kostol, v dolnej tretine je farský úrad). Táto kaplnka slúžila predovšetkým príslušníkom rodín komorských úradníkov, vedúcich pracovníkov viedenskej banskej komory z banských a hutných zariadení nielen z mesta, ale aj Tajova, Španej Doliny, Starých Hôr, Moštenice, atď. Ako prvý prišiel slúžiť v rámci misie kaplán, páter Matúš Schlegelius r. 1628. Prvé dieťa však bolo pokrstené až 29. 4. 1631. Rodičia boli Nemci, krstný otec šafár z Bacúrova, krstná matka žena pisára z Moštenice, tiež Nemci. Krstných detí bolo málo 4 – 10 v roku 25. 6. 1634 zomrel urodzený pán Ján Juraj Schlegelius. Pochádzal zo Stajerska a pôsobil v Sielnici, kde ho aj pochovali. Bol to pravdepodobne otec alebo brat kaplána Matúša Schlegelia. Keďže katolíkom v Banskej Bystrici chýbal cintorín, vybudovali nový, ktorý sa tiahol dolu pravou stranou Kapitulskej ulice. Prvým pochovaným v tomto cintoríne bol, 10. 9. 1636, urodzený vynikajúci pán Martin Meilinger, Bavor z Horného Bavorska.

Potreba poznať obyvateľstvo celej Banskej Bystrice, a jeho osudy zachytené v cirkevných matrikách, viedla k objaveniu z cirkevného archívu ev. a. v. cirkvi dávno odovzdaných, niekoľkých obhorených matrik. Tieto boli skenované a zviazané do kníh, ktoré je možné študovať. Matriky narodených-pokrstených sú z rokov 1611 – 1629, 1630 – 1651 a 1670 – 1707, matrika sobášov je len z rokov 1660 – 1670 a matrika zomrelých-pochovaných z rokov 1611 – 1652. Doplňujúce, ešte staršie výberové údaje z cirkevných matrik pod názvom „Kirchen Historien“, spracoval nebolý riaditeľ Štátneho archívu v Banskej Bystrici Igor Graus.

Keďže na obhorených okrajoch strán odovzdaných matrik niekedy chýbajú dôležité údaje ako rok, mesiac, meno krstného dieťaťa, meno otca dieťaťa, dátum krstu, nie je možné presne datovanie. Pomôckou pri približnom datovaní bol zoznam richtárov mesta Banská Bystrica od jeho založenia, zoznam známych kňazov, učiteľov, organizátorov, zoznam prijatých mešťanov od r. 1561, publikácia ŠVK „Kto bol kto v histórii Banskej Bystrice v rokoch 1255 – 2000“, „Evanjelická encyklopédia Slovenska“ od Borislava Petrika, „Dejiny zvolenského ev. a. v. bratstva a seniorátu“ od dr. Jána Slávika a všetky knihy Jána Baláza o Banskej Bystrici.

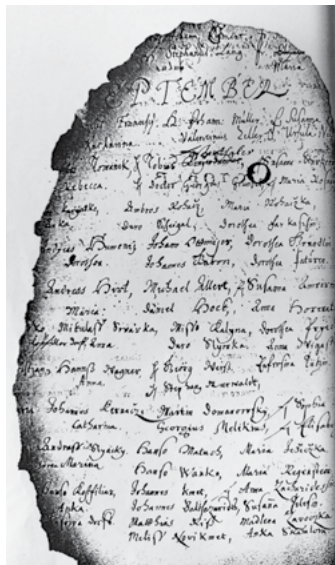
Banská Bystrica, ako banské mesto s dominantným nemeckým mešťanstvom, sa rýchlo priklonila k reformačnému hnutiu dr. Martina Luthera, takže zhruba od druhej polovice 16. storočia všetky existujúce kostoly boli evanjelické a slúžilo v nich 6 kňazov. Veľký nemecký kostol v hradnom areáli mal dvoch kňazov, menší slovenský kostol jedného kňaza, kostol Sv. Ducha (asanovaný, v mieste približne terajšej budovy Hungárie) jedného kňaza, kostol Sv. Alžbety aj so školou jedného kňaza, tzv. špitálskeho. Ten bol zároveň rektorom školy. Šiesty kňaz bol hlavným kňazom. Do banskobystrického ev. a. v. cirkevného zboru patrilo veľa dcérocirkví – filií, a to: Podlavice, Tajov, Kordíky, Majer, Sásová, Rudlová, Nemce, Kyncelová, Sv. Jakub, Ullmanka, Kostiviarska a Riečka. V týchto filiách bolo v r. 1657 pri vizitácii narátaných 2 640 duší.

Zapisujúci kňazi na konci roka robili sumár pokrstených, sobášených a pochovaných. Napr. v roku 1611 bolo pokrstených 322 detí, pochovaných 182 ľudí a sobášených 70 párov snúbencov. V roku 1629 bolo pokrstených 227 detí, pochovaných 181 ľudí a sobášených 77 párov. V r. 1645, kedy končila epidémia moru, bolo pokrstených 209 detí, pochovaných 808 ľudí (neúplné záznamy) a sobášených 50 párov. Matriky boli vedené v nemčine, čiastočne v latinčine a biblickej češtine. Boli ťažko čitateľné, veľmi stručné, hlavne u obyčajných ľudí. Napr. pri záznamoch o úmrtí chýba meno dieťaťa, vek, niekedy aj meno otca či rodiny. Záznamy boli jednoduché: zomrel jeden muž z Riečky, jedno dieťa z Podlavby. U mešťanov napísali len domáca pani pána XY alebo matka, brat niekoho, niekedy len dcérka, dcéra,

syn, synček niekoho. Takéto údaje majú len informatívny charakter a v genealógii sa nedajú použiť.

Veľmi zaujímavé bolo zistenie, že krstnými otcami krstných detí v mešťanských rodinách boli najčastejšie senátori, richtári, farári, učelia, ktorí v prípade, že dieťa stratilo rodičov, preberali na seba zodpovednosť za výchovu dieťaťa, jeho živobytie i duchovný rast. V praxi to bolo priam nemožné, pretože boli toľkokrát krstnými otcami, že si určite nemohli zapamätať mená a priezviská všetkých krstniat, aj keď mnohé z nich v detskom veku zomreli.

Napr. Baltazár Beniak st., otec budúceho richtára Balatazára Beniaka ml., bol krstným otcom v priebehu niekoľkých desaťročí 97 x, richtár Fridrich Grebner 83 x, Kristof Lehner, zlatník, rodák z Norimbergu (richtár 1615 – 1618, 1623, 1626, 1629 a 1630) bol v priebehu 31 rokov 116 x krstným otcom (niekoľkokrát aj otcom). Richtár Jesse Meerwaldt sa prisťahoval do B. Bystrice z Rakúska z Königviesenu. Počas 19 rokov bol krstným otcom 61 x. Richtármi boli aj jeho potomkovia Štefan, Matej a Zigmund. Dr. med. Ján Reull, ktorý ako richtár podpísal r. 1633 artikuly spoločného cechu prachárov Radvane a Bystrice, bol krstným otcom 101 x, jeho manželka Zuzana krstnou matkou 79 x. Richtár Daniel Sturm bol počas 30 rokov krstným otcom 115 x. Bol dvakrát ženatý, ale neprišiel iba o prvú manželku, ale aj o 6 detí. Richtár Abrahám Wertner bol počas 40 rokov krstným otcom neuvěřiteľných 173 x.



Ukážka z obhorenej matriky

Farári a učelia pôsobili v meste len niekoľko rokov, preto ich neprijímali za mešťanov. Po skončení štúdií sa stávali obvykle učiteľmi v šľachtických rodinách, a až potom boli vysvätení za kňazov. Keď sa v niektorom cirkevnom zbore uvoľnilo miesto, boli ordinovaní. Často si do nového pôsobiska pozvali aj niekoho z rodiny, o čom svedčia zápisy pri ich úmrtí. V zachovaných častiach obhorených strán sa podarilo nájsť niekoľko konkrétnych záznamov, ktoré dopĺňajú chýbajúce alebo vyvracajú niektoré, publikované nesprávne dáta.

Napr.: Sebastián Pribitzer, ktorý bol richtárom v roku 1552, 1560, 1563, 1565 a 1569, zomrel 9. 2. 1575. Jakub Pribitzer, autor Traktátu o komete, nebol nikdy richtárom, mohol byť však bratom Sebastiana. V Bystrici zomrel i otec Pavla Halvepapia, rodáka z nemeckého Arnswaldu, rektora latinskej školy, a neskôr hlavného farára, ktorý zomrel 20. 3. 1604. Otec Eliáš Halvepapius, kantor, zomrel 14. 8. 1584.

Ján Duchoň, nar. 1. 6. 1596 v Kvačanoch alebo v Mošovciach, významný pedagóg, rektor Bystrickej školy, ktorú povzniesol na vysokú úroveň, zomrel mladý 29. 9. 1637. Jeho otec, Ján Duchoň st., nebol nikdy farárom v B. Bystrici. Iba krstní otcovia Jána Duchoňa ml. Florián a Melchior Duchoňovci boli ev. farármi, ale v iných farnostiach. Počas jeho desaťročného pôsobenia v B. Bystrici mu umreli dve dcéry a jeden synček.

Aj ďalší farár, Ján Pineárius, najskôr rektor, potom slovenský a nakoniec hlavný farár, musel prežiť v rodine smrť matky, prvej i druhej manželky a troch detí. Farár Michal Stimelius bol najprv učiteľom, potom konrektorom v B. Bystrici, rektorom v Španej Doline (1606 – 1608), potom 5 rokov nemeckým farárom v Bystrici, a nakoniec do smrti v roku 1631 farárom v Španej Doline.

Kňazské povolanie sa vyskytovalo vo viacerých generáciách aj v Bystrici pôsobiacich kňazov. Ján Jakobei, špitálsky farár (syn Ondreja Jakobeiho, farára v Ružomberku), zvolenský senior zomrel 31. 7. 1612. Mal syna Zachariáša, rektora, a potom špitálskeho farára. Zomrel v B. Bystrici v roku 1657.

Aj ďalší bystrický farár, Samuel Bartošovic, bol synom zvolenského farára Ondreja Bartošovica. Od r. 1624 bol konrektorom, a potom slovenským farárom, a zároveň špitálskym rektorom. Ani



jemu sa nevyhol mor, zomrel hneď na začiatku epidémie 11. 6. 1644. Počas štúdia týchto obhorených matrik sa zistili aj nové poznatky, napr. o Jánovi Simonidesovi, ktorý bol, ako rektor veľmi známeho gymnázia v Brezne, pozvaný na zlopovestne známy Prešporský súd, kde bol odsúdený na galeje, lebo nechcel konvertovať, ani sa vzdať úradu. Po ťažkom žalári v Leopoldove, cestou na galeje v Neapole, ušiel aj s diakonom z Ilavy, Tobiášom Masníkom. O strastiplnom putovaní napísal knihu. V B. Bystrici sa mu narodil vnuk, lebo jeho syn Samuel, ktorý sa narodil v Brezne r. 1672, sa oženil v Bystrici so Zuzanou, dcérou veliteľa mestskej stráže Mateja Ježíka. Ich syn Ján bol tiež farárom, ale zomrel mladý za pôsobenia v Banskej Štiavnici. Z nájdených matričných záznamov sa potvrdilo, že bystrickí Simonidesovi nie sú potomkami tohto farára Jána Simonidesa, ktorý zomrel v Bystrici ako slovenský farár v r. 1708 (nepodložené údaje v tlači i TV).

V matrike narodených zo dňa 9. 5. 1634 sa našiel zápis o krste Juraja Lovčaniho syna Elizea L., budúceho farára, ktorý počas pôsobenia v B. Bystrici predal v roku 1688 evanjelickej cirkvi za 2300 zl. zdedený majer za hradbami mesta. Stál v mieste, kde je teraz evanjelický kostol, fary a bývalá škola. Bolo to jediné vhodné miesto aj so zdrojom pitnej vody, kde mohli evanjelici, po krajinskom sneme v Soproni, postaviť drevený artikulárny kostol. Do dvoch rokov bol kostol postavený a slúžil 117 rokov, kým ho po vysvätení murovaného kostola, v máji 1807, neasanovali. Starý otec Juraja Lovčaniho, farár Timoteus, zomrel v Banskej Bystrici 19. 9. 1632, zrejme u syna Elizea, po skončení účinkovania vo Zvolene. Ešte zaujímavejší bol zápis o sobáši tohto Timotea zo dňa 29. 1. 1595 zachytený v Kirchenhistorien hoci práve vtedy pôsobil v Banskej Štiavnici. Timoteus bol diakonom, pri svojom otcovi farárovi Jurajovi Lovčaním st. Týmto sa vyvrátila domnienka, že krstil Juraja Tránovského, narodeného v roku 1592. Je možné, že ho učil v čase pôsobenia v Tešíne. Možno preto dal Juraj Tránovský meno Timoteus jednému zo svojich synov.

Vo zvykoch obhorených záznamov sa našiel aj doklad o sobáši Jána Búriusa ml., rektora v Španej Doline, ktorý sa 17. 1. 1666 oženil s Julianou Rotaridesovou, dcérou nebohého špaňodolinského rektora Melchiora Rotaridesa. V tom istom roku sa stal nemeckým farárom v Krupine. Ich syn, Ján Búrius nml., sa stal rektorom, neskôr nemeckým farárom v B. Bystrici. Tu aj 6. 3. 1712 zomrel.

Na konci 17. storočia, 14. 6. 1691, sa v B. Bystrici narodil, v rodine kantora slov. cirkevného zboru Juraja Francisciho, syn Ján, budúci organista a hudobný skladateľ, ktorý sa osobne stretol v Lipsku s Johanom Sebastianom Bachom. Ako organista tu pôsobil niekoľko rokov aj jeho brat, Juraj Francisci ml., a po smrti Jána Francisciho, 30. 4. 1758, nastúpil na post organistu pre všetky národnosti jeho syn Juraj Francisci nml.

Náhrobné kamene z najstarších bystrických cintorínov sa nezachovali, ale nádhru niekoľkých si Bystričania môžu pozrieť v nemeckom – veľkom chráme v hradnom areáli. Sú to náhrobky, v kryptách kostola pochovaných, významných obyvateľov mesta. V predsieni sú to náhrobky dvoch manželiek turčianskeho výbercu daní, Ericha Höfflingera. Prvá manželka Lucia Schmeidelová, dcéra bohatej rodiny Samuela Schmeidela ml., sa narodila 14. 8. 1600. Jej krstným otcom bol pán Lupčianskeho hradu i panstva, Gašpar Tríbell. Lucia zomrela 31-ročná, v decembri 1631. Druhá manželka, Zuzana Frisovičová, zomrela na začiatku epidémie moru 6. 7. 1644. Erich Höfflinger ešte stihol dať urobiť obom zomrelým manželkám nádherné mramorové epitafy, lebo v júni 1648 zomrel.

Z matričných záznamov 16. a 17. storočia vidieť, aké biblické mená, okrem domácich, dávali rodičia deťom: Jób, Joachim, Tobiáš, Matúš, Efraim, Klement, Gašpar, Dávid, Daniel, Zachariáš, Jonáš, Izaiáš, Izák, Timoteus, Jeremiáš, Eliáš, Melchior, Krištof, Baltazár, Abrahám, Izrael, Sebastián, Michael. U dievčat bolo menej biblických mien: Ráchel, Barbara, Sabina, Rebeka, Sybila, Salome, Uršula, Magdaléna, Sofia, a samozrejme najčastejšie mená: Anna, Mária, Zuzana, Dorota a niekoľko ďalších.

Prevažia nemeckých priezvisk bystrických mešťanov sa v priebehu stáročí vytratila, ale dnes bežné mená obyvateľov B. Bystrice a okolitých obcí existovali už pred stáročiami: Lichý, Donoval, Korčík, Medveď, Čunderlík (pôvodne Zünderlig), Mistrík, Vigaš, Murgaš, Randuška, Kolár, Harman, Orafský, Warínský, Pilcz, Strakonický, Longauer, Štubňa, Motička, Uhrín, Slivka, Droždiak, Šásik, Kuriatko, Škamla, Šajgal, Kmeť, Krajčí, Spišiak, Roháč, Kalina a ďalšie.

Uvedené obhorené matričné záznamy boli pravdepodobne obeťou veľkého požiaru v r. 1761. Je možné, že úplnému zničeniu zabránil hrubý obal z kože, v ktorej boli knihy viazané, a tak predsa môžeme aspoň trochu nahliadnúť do života našich predkov pred stáročiami.

Eva Furdíková

## Ako vznikol názov Fajtlová

*Pokračovanie zo strany 1*

potok vlievajúci sa do potoka Bystrica, prameniaci 1 km severovýchodne od Španej Doliny, a názov sa postupne preniesol aj na úžľabinu. Prívlastok podľa úžľabiny či potoka, pridaný k štôlni, tak mohol pomáhať lokalizovať miesto.

Senčeková Anna

### Pramene a literatúra

HAVLÍČKOVÁ, Anna. Dedičná štôlnia Ferdinand v Polkanovej (Potkanová, Podkanová, Ratzengrund Ferdinandtal). In Bystrický Permon, roč. XVIII, č. 4, 2020, str. 2 – 3, ISSN 2585-9420.

KRŠKO, Jaromír. Hydronymia povodia Hrona. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela 2008, 353 str., ISBN 978-80-8083-6040-5.

MELIŠ, Richard. Štôlnia Mann-Fajtlová. Dostupné na internete: <https://www.mapotic.com/banictvo-na-slovensku/1589175-stolna-mann-fajtlova> [Cit. dňa: 18. februára 2025 o 18:16]

ŠIMUNEKOVÁ, Irena. Špania Dolina, 1. časť. Dostupné na internete: <https://blog.sme.sk/simunekova/cestovanie/spania-dolina-1-cast> [Cit. dňa: 18. februára 2025 o 18:21]

FLÓROVÁ, Mária a kol. Pamiatková rezervácia Špania Dolina, zásady ochrany pamiatkového územia, Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, 2013, 99 str.

## Maliar Gejza Angyal 1888 – 1956

*Pokračovanie zo strany 8*



*Skupinová fotografia spolku Jednota výtvarných umelcov Slovenska, pravdepodobne z výstavy v Prahe v roku 1922. Členovia spolku pózujú na pozadí monumentálneho Angyalovho obrazu "Banici" z roku 1920, ktorým si získal väčšiu medzinárodnú pozornosť. Angyal stojí ako štvrtý sprava, pred ním manželka v klobúku. Ďalej v popredí neznámy muž, za ktorým stojí predseda spolku, Július Flache s manželkou v bielom klobúku. Zdroj: Archív SSG*

nila a inšpirovala ďalšieho kremnického umelca, grafika Viktora Hermélyho (1891 – 1973). Pôsobenie celej umeleckej rodiny Angyalovcov značne pozitívne prispelo k rozvoju a kultivovaniu Kremnice nielen v oblasti výtvarného umenia a remesla, ale aj školstva a kultúrneho života, dokonca miestnej turistiky a športu, ktoré propagovala Gejzova atraktívna plagátová tvorba.

Katarína Minka Baraníková  
Stredoslovenská galéria

### Pramene a literatúra

BARANÍKOVÁ, Katarína – KUBIČKOVÁ, Klára. *Július Flache (1892 – 1967)*, Stredoslovenská galéria, Banská Bystrica, 2012.

FERDINANDY, Alina. *Gejza Angyal*. Bratislava : Tvar, 1950.

KRCHNÁKOVÁ, Lucia. *Kremnické čipkárске školy 1888 – 1953*. NBS – Múzeum mincí a medailí v Kremnici, 2018.

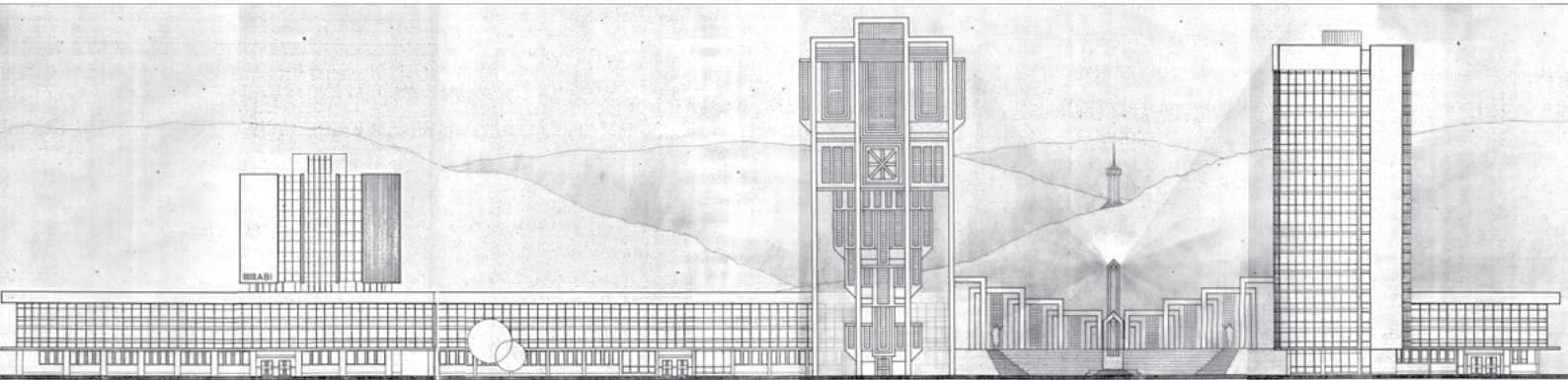
KUBIČKOVÁ, Klára. *Gejza Angyal 1888 – 1956. Malba – grafika – kresba. Katalóg monografickej výstavy*. Oblastná galéria Banská Bystrica, 1973.



## Vízia nového sídliskového centra v Banskej Bystrici

Dodnes pôsobí priestor Partizánskej ulice v miestach, kde sa stretáva s ulicou 29. augusta, akoby nebol dokončený. Dominuje mu budova bývalého KV KSS, v ktorej dnes sídli riaditeľstvo Slo-

venskej pošty. Zo súčasnej hlavnej železničnej stanice to mohol byť skutočne impozantný pohľad. Otázne je, čo by sa stalo so stranickým panteónom po páde komunistického režimu.



venskej pošty, a. s. Pred budovou je veľké parkovisko. Aj v dnešnej dobe vznikajú vízie, ako tento priestor dotvoriť. Za uvedenie stojí napríklad vytvorenie skanzenu pre Poštové múzeum v Banskej Bystrici. Samozrejme, takéto snahy existovali aj v minulosti.

V roku 1984 Banská Bystrica vyhlásila medzipartnerskú architektonickú súťaž na úrovni krajských projekčných podnikov, do ktorej sa zapojilo asi 8 až 10 účastníkov z Československa a Maďarska. Cieľom bolo získanie architektonických štúdií pre výstavbu sídla komunistickej strany a vybudovanie námestia v závere ulice 29. augusta. Ani jeden z návrhov sa však nerealizoval a priestor je dodnes nedokončený.

Do súťaže sa zapojili aj architekti Emőke Thoma a György Dely, držiteľia Yblovej ceny, ktorí ponúkli odvážnu víziu „Katedrály naopak“. Okrem týchto autorov sa na projekte podieľali aj Miklós Árpád Fekete, Attila Rátkai, László Fehér a Judit Mácsai. Spoločne vytvorili koncepciu, ktorá predpokladala, že v závere ulice 29. augusta sa vytvorí podzemné parkovisko, ktoré bude vyúsťovať vzhľad

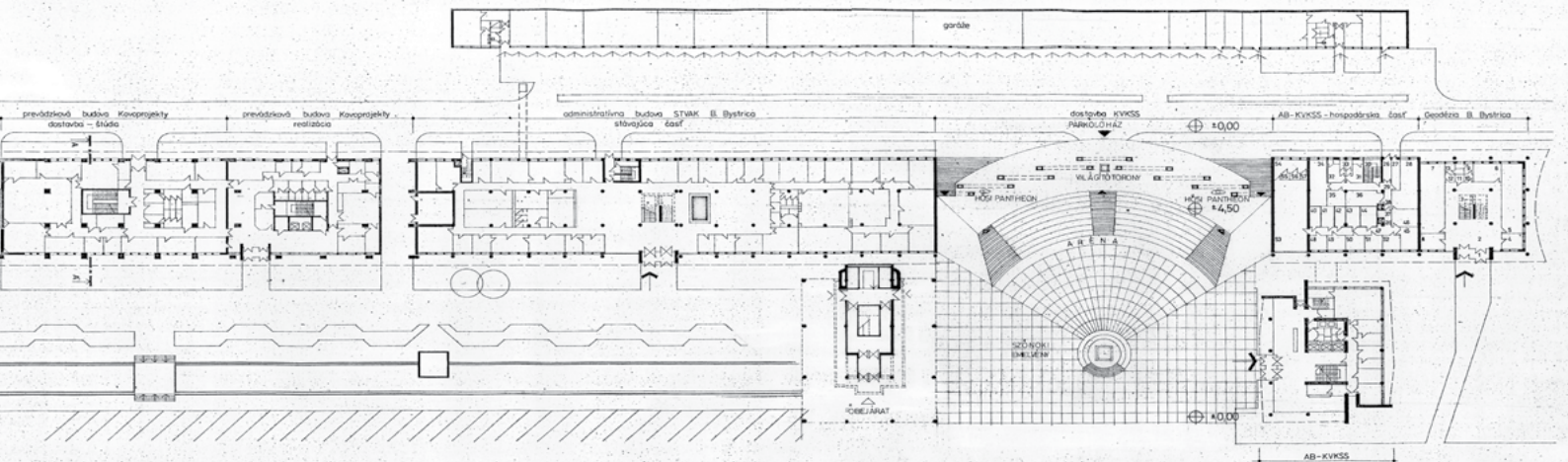
„Katedrála naopak“ mala stáť oproti súčasnej budove riaditeľstva Slovenskej pošty a uzatvárať tým celé nové námestie. Budova mala mať 16 poschodí a už na prvý pohľad zaujme netradičným vzhľadom. Na tú dobu išlo o odvážny projekt, keď sa spájala gotická katedrála so stranickým domom komunistov. Možno aj preto tento návrh nezískal žiadne ocenenie, avšak autori spomínajú, že síce nedostali ocenenie, ale zato vzbudili veľký záujem novinárov, ako aj svojich kolegov.

„Katedrálu naopak, ani panteón hrdinov, v Banskej Bystrici nenájdem. Ani jeden zo súťažných projektov z roku 1984 sa nerealizoval. Otázne je, ako by sme sa na túto netradičnú stavbu pozerali. V každom prípade by sa stala jednou z dominant mesta, a to, či už sa do tohto priestoru hodí alebo nie.

Richard R. Senčák

### Pramene a literatúra

<https://www.epiteszforum.hu/egy-terv-egy-tortenet--besztercebanya-fejre-allitott-parthaz-katedralisa>



pri garážach s tým, že jeho vyvýšená časť vytvorí na povrchu voľne prístupnú arénu s panteónom hrdinov. Zároveň mala byť táto plocha doplnená zelenou, aby vznikol priestor pre obyvateľov. V strede námestia mal byť umiestnený stĺp (obelisk, maják), ktorý mal mať svoj náprotivok umiestnený ďalej, v zalesnenom teréne na kopci

**Podporte Bystrický Permon!**  
**IBAN SK841100000002942045367, var. symb. 12**  
**Bez vás to nepôjde!**



Vydavateľ a adresa redakcie: OZ Diversitas Culturae; Tr. SNP7/1777; 97401 Banská Bystrica; IČO 51044536. Vychádza štvrtročne. Šéfredaktor: PhDr. RNDr. Richard R. Senčák, PhD. Výkonná redaktorka: Anna Senčáková & Samuel. Čestný šéfredaktor: Ing. Pavel Gender. Redakčná rada: Ján Baláz; Mgr. Jozef Ďuriančík; Ing. Július Burkovský; Mgr. Eva Furdíková; PhDr. Filip Glocko; PaedDr. Bohuslava Gregorová, PhD.; doc. PaedDr. Pavel Hronček, PhD. Jazykový korektor: Ing. Eva Hurtišová, PhD. Distribútor: TOPPRES

Webové sídlo vydavateľa: [www.dicu.sk](http://www.dicu.sk); Webové sídlo časopisu: [www.permonrevue.sk](http://www.permonrevue.sk); Štatút časopisu zverejnený: <https://www.permonrevue.sk/wp-content/uploads/2020/11/Statut-Bystrickeho-Permona.pdf>; ISSN pre tlačенú verziu: 2585-9420; ISSN pre elektronickú verziu: 2729-7977; Registračné číslo: OÚ-OPT-1/2003. EV 5980/21. Elektronická verzia a archív čísel sú dostupné na internete: <https://www.permonrevue.sk/archiv-cisel/>; Facebook: <https://www.facebook.com/Bystricky%3BD-Permon-209485485741711>. Uzavierky jednotlivých čísel: 15. februára; 15. mája; 15. augusta a 15. novembra.

